

ISTEN LÉNYE ÉS TULAJDONSÁGAI

© dr. Szalai András, Apológia Kutatóközpont, www.apologia.hu (v.1. 2020)

Egy régi mondás szerint „amilyen az Istened, olyan az életed”. Nincs fontosabb annál, mint hogy mi jut az eszünkbe akkor, amikor Istenre gondolunk. *Nem mindegy*, hogy Isten csak személytelen erő vagy érző személy, távoli vagy közel van, gonosz vagy jóindulatú, kiszámíthatatlan vagy megbízható, idegen vagy megszerethető, elviselendő vagy imádható. Ezek a dolgok döntő hatást gyakorolnak a világtévedéseinkre, önértékelésünkre, erkölcsi döntéseinkre, jellemünkre, kapcsolatainkra, evilági és túlvilági reménységünkre. Istenképünk milyensége tehát az életminőségünk meghatározója.

1. Teizmus és monoteizmus

A keresztény vallás az ún. monoteista vallások közé tartozik. Ez először is azt jelenti, hogy istenképe teista (gör. *theosz* = isten), tehát egy örök, személyes, mindentudó és mindenható Isten létét vallja, aki a világot megteremtette és aktívan fenn is tartja. Így a keresztény hit szemben áll az olyan istenképekkel, mint az ateizmus, amely elvből tagadja Isten létezését, a deizmus, amely elismeri a Teremtő létezését, de tagadja, hogy a világban aktívan tevékenykedne, vagy a panteizmus, amely a világot a – számára végső soron személytelen – istenséggel azonosítja. Másodsor, a monoteizmus azt jelenti, hogy csak egyetlen (gör. *monosz*) Isten létezik. Így a keresztény hit szemben áll a sok isten létét feltételező politeizmus formáival is.

Monoteizmus	Ateizmus	Deizmus	Politeizmus	Panteizmus
Egy Isten van, aki személy.	Nincs isten.	Van Isten, aki személy.	Sok isten van.	Egy istenség van (Ő/Az).
Ő a világ teremtője, fenntartója.	A világ örök vagy létrejött.	Ő a világ teremtője, de azt magára hagyta.	A világ örök. Az istenek a részei.	Az istenség tkp. azonos a világgal.

Az izraelita és keresztény valláson kívül léteznek más monoteista vallások is (pl. iszlám, szikh vallás, bahá'í hit), amelyek szintén vallják, hogy csak *egy* isten van. De hogy az Egy Isten *milyen*, mennyire megismerhető, hogyan viszonyul hozzánk, és hogyan lehet hozzá viszonyulni – arról *egészen mást* vallanak, mint a Biblia.

2. Amennyit Istenről tudhatunk

Istenről annyit tudhatunk, amennyit ő maga kinyilatkoztat magáról, egyszerűen mert...

- Isten láthatatlan (Jn 1:18, Róm 1:20, 1Tim 6:16),
- Isten felfoghatatlan (Jób 9:10-11, Ézs 55:8-9, Róm 11:33-34, 1Kor 2:11),
- Isten elképzelhetetlen (2Móz 20:4-5,23, ApCsel 17:29-30).

Isten azonban létezik, létezését és tulajdonságait tudtukra adta a teremtett világon, az emberi lelkiismereten és a kinyilatkoztatás különleges formáin keresztül. Istent megismerve pedig azt találjuk, hogy ő több szempontból is „egészen más”, különleges, akihez foghatót a teremtett világban nem találunk.

2.1. Isten lényé

Isten lényének van két olyan alapvető tulajdonsága, amelyek *együtt* csak őt jellemzik:

- Isten „lélek” (héb. *rúach*, gör. *pneuma*, Jn 4:24), azaz mindenütt jelen levő, láthatatlan „szellemi lény” (vö. Zsolt 139, ApCsel 17:27-28)
- Isten az egyetlen, aki önmagában létező, akinek a létezése nem függ más létezőktől (2Móz 3:14, Ézs 43:10, 44:6, Jn 5:26, ApCsel 17:24-25).

A bibliai istenkép áthághatatlan különbséget lát az Isten és az Isten által létrehozott, életben tartott, halandó, és egyszerre csak egy helyen lenni képes teremtmények között (pl. emberek, angyalok). Egyúttal tagadja, hogy ember vagy más teremtett lény valamilyen módon lényegében azzá válhatna, ami Isten a természeténél fogva és öröktől fogva. Isten az a létező, akire külön szavunk is van, mert ő az egyetlen a saját kategóriájában.

2.2. Isten természete

Az önmagától létezni képes Isten szükségszerűen rendelkezik olyan sajátos természettel is (pl. örökkévalóság), amely a többi tulajdonságát is meghatározza (jellemét, útjait stb.):

- örökkévaló (1Móz 21:33, 5Móz 33:27, Zsolt 90:1-4, Ézs 40:28, Jer 10:10, Róm 16:26, 1Tim 1:17, 6:16, Zsid 1:10-12),
- változatlan és tökéletes a jellemében és a tetteiben (Mal 3:6, Jak 1:17, vö. Zsid 13:8; 5Móz 32:4, 2Sám 22:31, Mt 5:48 vö. Zsid 7:28).

Isten e természetéből következik, hogy nem csak számolni kell vele, hanem számítani is lehet rá: következetes, megbízható és hűséges (5Móz 32:4), bár nem kiszámítható abban az értelemben, hogy manipulálható – erkölcsi dilemmába hozható, kísérhető – lenne (Jak 1:13).

2.3. Isten személy volta

Isten nem csupán valami személytelen kozmikus erő, hanem személy:

- értelmes lény (Ézs 40:13, 55:9-11, Zsolt 92:6, Péld 3:19-20, 1Jn 3:20)
- akarata és tervei vannak (Ézs 14:26, 46:10, Zsolt 139:17-18, Ef 1:11, ApCsel 2:23, Róm 11:33-34)
- érzelmei vannak (1Móz 6:6, 2Móz 20:5, Neh 9:31, Zsolt 86:15, Péld 6:16, Róm 1:18, 1Jn 4:16, 1Tim 1:11)
- erkölcsi lény, és az erkölcs meghatározója (2Móz 20-23. fejezet, Mt 5-7. fejezet stb.).

Isten személy voltának köszönhető, hogy

- egyáltalán *léteznek* öntudattal, személyiséggel rendelkező értelmes emberi lények (akiket e tekintetben önmagához hasonlónak teremtett),
- az embereknek Isten megismerésében nem kell a saját korlátolt képességeikre és lehetőségeikre hagyatkozniuk, mert Isten alkalmazkodik hozzájuk, és képes velük *kommunikálni*.

2.4. Isten megjelenése

Isten lényéből és tetteiből fakadó megjelenése a számunkra ilyen:

- szentséges (3Móz 19:2, 1Sám 6:20, Ézs 6:1-3, 8:13-14, 2Kor 5:21, 1Pt 1:15-16, Jel 4:8, 15:3-4),
- dicsőséges (2Móz 15:11, Zsolt 24:7, 148:13, Ézs 42:8, Ez 1:28, Lk 2:9, ApCsel 7:55, 2Kor 3:18),
- imádatra indító (1Móz 24:26-27, 2Krón 20:18, Zsolt 150, Mt 4:10, Jn 4:21-24, Zsid 1:6, Jel 4:8-11).

Isten nem csak egészen más (szent), mint amihez ebben a világban szokva vagyunk, hanem *lenyűgöző*. Akit pedig lenyűgöz, az *önkéntelenül* ki akarja fejezni csodálatát, azaz imádja Istent. Mivel az imádat egyéntől és kultúrától függően eltérő formát ölthet, a módja nincs is előírva, csak a lényege (Jn 4:24): „lélekben”, tehát ott legbelül (kontextus: nem Jeruzsálemben, nem is a Garizim hegyén), és „igazságban”, tehát valós istenkép, helyes teológia alapján.

2.5. Isten képességei

- Mindenütt jelen van (Zsolt 139:7-8, 145:18, ApCsel 17:27-28)
- Mindenről tud (1Sám 2:3, 1Kir 8:29, Zsolt 139:1-4,16, Ézs 46:10, Ez 11:5, Jn 21:17, ApCsel 15:8, Zsid 4:13, 1Jn 3:20) és bölcs (Róm 11:33-34, Kol 2:3, vö. Jak 1:5).
- Mindenre képes, nem szorul másra (1Móz 18:14, Zsolt 50:10-12, Ézs 40:28, ApCsel 17:24-25, vö. Jn 15:5).

Isten kizárólagos tulajdonsága, hogy bármely teremtménnyel szemben ő mindenütt jelen van, a mennyben, a földön és az alvilágban is. Nem azonos a világgal (panteizmus), és az nem is része neki (panenteizmus), tehát nem egyoldalúan „közeli”. Ugyanakkor nem is a világgal való kapcsolat nélkül létezik, tehát nem egyoldalúan „távoli” (deizmus). Isten egyszerre áll a világon kívül (transzcendencia), és hatja azt belülről át (immanencia).

A mindent ismerő és mindenre képes Istent senki semmiben nem akadályozhatja meg, amikor a saját döntéseiről van szó. Amikor azt olvassuk róla, hogy emberek miatt „meggondolta magát”, akkor nem manipulálható volt, hanem a döntésébe önként bevont embereket is – ezt csak egy mindenről tudó és mindenre képes Isten engedheti meg magának.

2.6. Isten legfontosabb tevékenységei

- Teremt (1Móz 1:1, 14:19,22, Ézs 40:28, Zsolt 95:6, Préd 11:5, Mt 19:4, Róm 1:25), ugyanis nélküle semmi sem létezne.
- Gondot visel (Zsolt 104:24-30, Zsid 1:3; Mt 10:9-10,29-30, Fil 4:19, 1Pt 5:7), ugyanis nélküle semmi sem maradna fenn.
- Ítélt (Zsolt 9:8-9, Préd 12:14, Ézs 30:18, 55:7, Zsid 4:13, Róm 2:1-16, Jn 5:27-30, 1Kor 4:4-5, 2Kor 5:10, Jel 20:11-12), azaz számon kéri mindazt, ami ellentmond annak az ő szentségének és igazságosságának.
- Megment, megszabadít (2Sám 22:3-4, Ézs 12:2, 43:10-13, Lk 1:46-47, Jn 3:16, Tit 3:4, 1Pt 1:9), mert minden ellenére szeret is minket.
- Megszentel (2Móz 15:11, 1Sám 2:2, 3Móz 19:2, 5Móz 7:6, Mt 6:9, Jn 17:19, 1Kor 1:30, Fil 4:21, 1Pt 2:9, Jel 4:8), azaz ebből a világból önmaga számára elkülönít, és önmagához hasonlóvá formál.

2.7. Isten legfontosabb tulajdonságai

- Jóságos (Neh 9:20, Zsolt 25:8, 86:5, 145:9, Mt 19:17) és szerető (Zsolt 63:4, Jer 31:3, Hós 11:4, Jn 15:9, 2Kor 13:11, Ef 3:19, Zsid 12:6, 1Jn 4:7-21).
- Igazságos (1Móz 18:25, 2Móz 34:6, Zsolt 36:6, 96:13, Ézs 61:8, Lk 18:7, Róm 2:2, 1Tim 2:4) és irgalmas, kegyelmes (2Móz 34:7, 2Krón 30:9, 2Sám 24:14, Hós 2:18, Jón 4:2, Lk 6:36, Jn 1:16-17, Tit 2:11, 2Kor 9:8, 1Pt 5:10).
- Türelmes (Neh 9:17, Ézs 7:13, Zsolt 103:8-10, Róm 2:4, 1Pt 3:20, 2Pt 3:9) és hűséges, megbízható (4Móz 23:19, 5Móz 32:4, Zsolt 25:10, 1Kor 1:9, 1Pt 4:19, 1Jn 1:9).

3. Isten egyetlen volta

A fentiekből következően Isten az egyetlen, akit joggal Istennek lehet nevezni, minden más istenkép hamis: istenpótlék, azaz bálvány.

- Az Ószövetség eredeti szövege az „isten” (héb. *él, éloah*) szó többes számú alakját (*elohim*) is gyakran használja. Sajátos héber nyelvi jelenség, hogy a főnév többes számú alakja elvont főnevek kifejezésére is szolgál (*Elohim* = Istenség). Ha a szó után az ige többes számban áll, akkor a pogány „istenekre” vonatkozik, ha egyes számban áll az ige, akkor az Istenségre.
- Csak egy Isten van (2Móz 20:3, 5Móz 6:4, Zsolt 95:3, Ézs 43:10-11, 44:6, Jn 17:3, 1Kor 8:4, Gal 3:20, Ef 4:6, 1Tim 2:5, Jak 2:19). Egy „isten” sem olyan, mint az Isten (2Móz 8:10, 18:11, 1Kir 18:24-39, 2Kir 5:15, Zsolt 135:5,15-18, Ézs 40:18-26, 44:9-20, 46:9, Jer 10:11), egyedül ő valóságos, igazi (Jn 17:3).
- A többi „úgynevezett [a népek által annak hívott] isten” természeténél fogva nem Isten (1Kor 8:4-6, Gal 4:8, 1Thessz 1:9), sőt valójában *démon* (5Móz 32:16-17, Zsolt 106:36-37, 1Kor 12:2, 10:20).
- A „bálvány” ember csinálta, magatehetetlen *műtárgy* (2Móz 20:4 vö. Bír 6:25-32, Jer 16:19-20, Zsolt 115:1-8), de az Istenről alkotott emberi *elképzelések* is lehetnek bálványok (ApCsel 17:29, Róm 1:21).
- Isten elítéli a „hamis istenek” (2Móz 20:3, 5Móz 6:14-15, 3Móz 26:30, Róm 1:23,25, ApCsel 14:15, 17:30, 1Kor 10:14,20-22), állatok, emberek vagy angyalok imádatát (Róm 1:23,25, ApCsel 12:21-23, 14:15-18, Jel 22:9).

Mindez alapján világos, hogy a Biblia monoteizmusa elítéli a sokistenhit bármely formáját, illetve az emberek „eredendően isteni” mivoltának vagy „istenné válásának” tanát is. Ennek ellenére van néhány félreérthető bibliai mondat, amelyekre hamis tanítók előszeretettel hivatkoznak:

- **1Móz 3:5** „...olyanok lesztek, mint az Isten”. Ez nem „a Biblia tanítása”, hanem a kígyónak az Isten elleni lázadásra buzdító ígérete. A teljes szöveg ez: „...jól tudja Isten, hogy ha esztek belőle, megnyílik a szemetek, és olyanok lesztek, mint az Isten: *tudni fogjátok, mi a jó, és mi a rossz.*” Mivel Isten a világ teremtője és rendjének fenntartója, egyedül neki van joga eldönteni, hogy mi a jó és mi a rossz, a Kísértő mégis arra próbálta rávenni az embert, hogy váljon *öntörvényűvé*: ha majd ő fogja eldönteni, mit szabad, és mit nem, *akkor* olyan lesz, mint az Isten, a Törvényadó. Az ember nem lett olyan, mint az Isten, és már *nem olyan, mint az ember eredetileg*.
- **Jn 10:34** „...Én mondtam: istenek vagytok.” Jézus nem azt tanítja, hogy „mindenki isten”, hanem a saját istenfiúságát voltát védi a Zsolt 82:6-ot idézve. A helyzet, amelyben a szöveg elhangzott: Jézus bejelenti, hogy ő a

Jó Pásztor (10:1-18), azaz maga Isten (vö. Ézs 40:11, Ez 34:1-31 stb.). Amikor azt követelik tőle, hogy mondja ki nyíltan: ő a Krisztus (10:24), azt válaszolja, hogy már kimondta, a tettei bizonyítják is a szavait, de ezt csak az ő juhái fogadják el, akiket azért képes mindentől megmenteni, mert ő és az Atya „egy” (10:25-30). Ellenségei szerint ezzel a kijelentéssel „ember létére Istenné teszi magát”, és meg akarják kövezni (10:31-33). Ekkor idézi Jézus a Zsolt 82:6-ot. Ászáf zsoltárának legrégebbi értelmezése – Jézus idejében is – az volt, hogy Isten a népeket angyali lényekre bízta, az ún. istenfiakra, de nem mind végezte jól a dolgát. Ezért Isten (*Elohim*) az isteni tanácsban (*b-adath él*) az istenek között (*b-qerev elohim*) feláll ítéletet mondani, mert nem bántak igazságosan az alájuk rendelt emberekkel: „Azt mondtam ugyan, istenek vagytok (*elohim attem*), a Magasságos fiai (*bné Eljón*) mind, mégis meg fogtok halni, mint egy ember (*k-ádám*), és mint bármelyik herceg (*k-achad ha-sszarim*), elhullotok” (62:6-7). Sem lényük, sem rangjuk nem menti meg őket. Ászáf pedig így fohászkodik: „Jöjj, Istenünk, légy bírása a földnek, mert minden nép a te örökséged!” (62:8). (A későbbi izraelita és nyomában egyházi értelmezés az istenfiakban csak földi, emberi bírakat lát). Jézus érvelése tehát ez volt: ha az Írás isteneknek nevezi azokat az istenfiakat, akik *nem* tették azt, amit Isten elvárt tőlük, akkor *mennyivel inkább* Isten Fiának és az Atyával egynek nevezheti magát *ő*, aki *valóban* az Atya akaratát teszi!

- **Lk 17:21** (Károli) „Sem azt nem mondják: Ímé itt, vagy: Ímé amott van; mert ímé az Isten országa *ti bennetek* van.” A görögben ez áll: *entosz hümin*; az *entosz* helyhatározóként valóban azt jelenti: „bent, belül” (pl. Mt 23:26), de ha többes szám birtokos esetben álló névmások követik, felveszi a „között” jelentést, tehát az új fordítás (ÚFO, RÚF) a helyes: „Isten országa közöttetek van”. A szöveggörnyezet is egyértelmű: Jézus a kortársainak beszélt, akik egy politikai királyság eljövételének a jeleit keresték (17:20), pedig Jézusban maga *a Király már ott állt közöttük*. A királyság pedig – először – nem szemmel látható politikai uralomként fog megjelenni, hanem Istennek az emberi *lelkeken belüli* uralmában (vö. Róm 14:17, 1Kor 4:20).

4. Isten neve

Isten „neve” *nem* olyan értelemben vett személynév, mint az ókori isteneké, akiket a nevüknél fogva bármikor meg lehetett idézni, vagy az embereké. Isten úgy mutatkozott be Mózesnek, hogy „Vagyok, aki vagyok (*ehjeh, aser ehjeh*) [azaz nem mondom meg, ki vagyok]... a *Vagyok (ehjeh) küldött...*, az ÚR (*JHVH*) küldött” (2Móz 3:14-15). A *JHVH* magyarázatra szorul, mert nem ismerjük a helyes kiejtését és a pontos jelentését.

A héber írás eredetileg csak mássalhangzókat rögzített, és amikor a zsidók az Írást felolvasva a Szent Név négy betűjéhez (*JHVH*) értek, tiszteletből *Adonáj*-t („az Úr” / „Uram”) mondtak, így a szó pontos kiejtése feledésbe merült. A szó a létigéből ered, és a mai kutatók által leginkább valószínűnek tartott *JaHVeH* változat a létige jövő idejű, műveltető alakja (kb. „aki éltetni fog”). Ez tehát nem mai értelemben vett személynév, hanem a létige ragozott alakja, ami Isten egyik tevékenységére utal; talán ebből fakad a hagyományos zsidó cím: „az Örökkévaló”.

A modern Ószövetség-fordítások többsége a *JHVH* szót az egyszerűség és a hagyomány kedvéért az „Úr” szóval, de kis kapitális betűformával pótolja: „ÚR”. A Károli fordításból, a magyar szépirodalomból és Jehova tanúi révén közismert „Jehova” változat csupán középkori eredetű teológiai műszó. Keresztény teológusok ugyanis a zsidó szokást követve a *JHVH* mássalhangzóit alá odaírták az *Adonáj* magánhangzóit, hogy amikor az olvasó a *JHVH*-hoz ér, automatikusan *Adonáj*-t mondjon. Egyesek azonban a *JHVH* mássalhangzókat ezekkel a magánhangzókkal egybeolvasták, így keletkeztek a Jahovah, Jehovah és más változatok. A napjainkig fennmaradt „Jehova” szó különben zsidó fül számára éppen olyan képtelenül hangzik, mint magyarul az „Isten” mássalhangzóiból és az „Uram” magánhangzóiból összetett „Ustan”.

Maga a „név” szó bibliai használata is magyarázatra szorul. A zsidók Istent a mai napig úgy emlegetik, hogy „a Név” (*ha-Sém*), ami azt jelenti, hogy Ő. A bibliai héberben ugyanis nem volt szó a személy elvont fogalmára, helyette a „név” szót használták. Ezért például „Isten nevét segítségül hívni” annyi, mint *magát Istent* segítségül hívni; „Isten nevét magasztalni” azt jelenti, hogy magát Istent magasztalni, *azért, aki ő*. Ez a nem sémi anyanyelvűek számára furcsa szóhasználat átment az Újszövetségbe is, de vagy nem is vesszük észre a helyes fordítás miatt (pl. ApCsel 1:15 a görögben szó szerint „százhusz nevek sokasága” = százhusz *főnyi* sokaság), vagy furcsálljuk a formahű fordítás miatt (pl. ApCsel 4:12 „nem is adatott az embereknek az ég alatt más név” = nincs a világon *senki más*).

A név a Bibliában nem csak a megkülönböztetést szolgálta, hanem a megszólított tulajdonságait, jellemét is kifejezte. Ezért Istennek is sok neve alakult ki a hívők által *megtapasztalt tulajdonságai és tettei alapján* (pl. az Úr, a Mindenható, a Legfelsőbb, Magasságos, Király, Vigasztalás Istene, Féltőn Szerető Isten, Kőszikla, Atya stb.)

5. Isten megismerhetősége és ennek jelentősége

A Biblia Istene olyan Isten, aki meg akarja magát ismertetni velünk. Isten megismerésének ugyanis óriási *jelentősége* van a földi és az örök életünkre egyaránt:

- Jézus szerint az Atyát és őt megismerni *az örök élet* (Jn 17:3 vö. 1Jn 5:20).

- Isten megismeréséhez nem elég a tudomány és a filozófia, szükség van az *igehirdetésre* (Róm 1:28, 1Kor 1:21), és az annak való *hűség* *engedelmességre*, amely nélkül nincs igazi hitélet (Hós 4:6, 1Kor 15:34, Gal 4:9, 1Thessz 4:5, 2Thessz 1:8, Tit 1:16, 1Jn 3:6, 4:6-8).

Isten megismerése a *láthatatlan* Istennel való személyes kapcsolat, ami a vele való együttélés során bontakozik ki, és annak a megismerését jelenti, hogy *milyen ő*. Ez a megismerés azonban sosem jelentheti Isten *küismerését* vagy Isten *lényének* felfogását, annak a megértését, *ami ő*. Isten lényére, lényegére tehát földi életünkben még csak következtetni tudunk: egyrészt abból, amit elárult magáról a természetben, a lelkiismeretben, a történelemben, és főleg a teljes Szentírásban, másrészt abból, amit ezek alapján mi magunk is megtapasztalunk a Vele való együttélés során. Istenről, létéről, természetéről és tulajdonságairól tehát valójában a *tevékenységei, működései* – vagy ahogy a görög egyházatyák mondták: „energiái” – révén tudunk, ezek révén ismerjük meg őt. Ez a megismerés tehát *valóságos és személyes*, és majd a mennyben válik teljessé: ehhez azonban létformát kell majd cserélnünk (1Kor 13:12, 1Jn 3:2).